

*“Η επιχειρησιακή ηθική ως μέσο ανάπτυξης και
ανταγωνιστικότητας”*

Απρίλιος 2013

Με την παρούσα εργασία θα επιχειρήσω να ερευνήσω τις έννοιες ηθική, επιχειρησιακή ηθική, ΕΚΕ, τη διασύνδεσή τους-εάν υπάρχει- με την έννοια της ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας στην επιχείρηση.

Θα εκφραστούν διλήμματα και αντινομίες που υπάρχουν στο πεδίο αυτό και θα αποτυπωθούν τα σχετικά συμπεράσματα και οι προβληματισμοί μου βάσει πρόσφατων ερευνών στο ανωτέρω θέμα.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΗΘΙΚΗ

Η επιχειρησιακή ηθική ως μέσο ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας: ο ίδιος ο τίτλος της παρούσας εργασίας φαίνεται αντίθετος ως προς τον ορισμό της έννοιας επιχειρησιακή ηθική και ως προς τον όρο ανταγωνιστικότητα.

Αναλύοντας την έννοια επιχειρησιακή ηθική, ως τέτοια θεωρείται “η ενασχόληση και η αντιμετώπιση της επιχείρησης απέναντι στο εταιρικό της περιβάλλον και στην κοινωνία, ώστε να προάγεται παράλληλα με το επιχειρηματικό κέρδος, το κοινωνικό συμφέρον, η πρόοδος και η δημιουργικότητα (Δραπανιώτης Ι, 2004 ΣΕΒ).

Σύμφωνα με τον Πρόεδρο του Ελληνικού Ινστιτούτου Επιχειρηματικής Ηθικής κ.Α.Γκορτζή, “η επιχειρηματική ηθική συνοδεύεται από ένα κατάλληλο εταιρικό και κρατικό θεσμικό πλαίσιο, καθώς αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της εταιρικής κουλτούρας, το οποίο συνεχώς καλλιεργείται στους υπαλλήλους και προβάλλεται δυναμικά από τη διοίκηση”. (Πρακτικά του 22^{ου} Πανευρωπαϊκού Συνεδρίου του Ινστιτούτου Επιχειρηματικής Ηθικής της Ελλάδας, EBEN: “Pathos for Ethics”, Deree College, 10-12/9/2009).

Ωστόσο η επιχειρηματική ηθική, για να σταθούμε περισσότερο στον όρο, ως μια καθολικότερη έννοια, η οποία περιλαμβάνει το κεφάλαιο του ανταγωνισμού, και η οποία θεωρεί τον περιορισμό του ελεύθερου εμπορίου, τη βιομηχανική κατασκοπία και γενικότερα τον αθέμιτο ανταγωνισμό, σαν πράξεις κοινωνικά κατακριτέες και ηθικά ανεύθυνες. Οσο υπερβολικό και αν ακούγεται, οι επιχειρήσεις, στα πλαίσια της ηθικολογικής τους συμπεριφοράς, έχουν υποχρεώσεις ακόμα και έναντι των ανταγωνιστών τους, παρόλο που η γενικότερη θεώρηση του θέματος επιβάλλει έναν αδυσώπητο ανταγωνισμό, όπου το κέρδος μιας ανταγωνιστικής επιχείρησης είναι η ζημία κάποιας άλλης.

Υπάρχει όμως και η άποψη πολλών διαφωνούντων, οι οποίοι λένε ότι η επιχειρηματική ηθική είναι απλά μια παροδική τάση, καθώς οι επιχειρήσεις μπορούν να επιτύχουν τους στόχους και να εξασφαλίσουν τους απαιτούμενους συντελεστές παραγωγής, με αθέμιτες πρακτικές και συμπεριφορές που δεν έχουν ως γνώμονα το κοινωνικό καλό, αλλά τη μεγιστοποίηση των ωφελημάτων τους (σελ 31). Στο πλαίσιο αυτού του σκεπτικού, οι επιχειρηματικοί οργανισμοί προσπαθούν να βελτιώσουν τα οικονομικά τους αποτελέσματα, υιοθετώντας πρακτικές, αντίθετες με τη θεωρία της ελεύθερης και ανταγωνιστικής αγοράς. Αυτές οι ενέργειες πιθανόν να θεωρούνται μεν επιτυχείς για την οικονομική ανάπτυξή τους, αλλά αποτελούν εμπόδιο στην ελεύθερη και πολύπλευρη ανάπτυξη της

αγοράς γιατί κατευθύνουν προς συγκεκριμένες επιλογές και προϊόντα.

Τέτοιες πρακτικές θα μπορούσαν να είναι:

- Ο άμεσος ή έμμεσος καθορισμός των τιμών αγοράς και πώλησης αγαθών.
- Ο ηθελημένος περιορισμός της παραγωγής και της διάθεσης προϊόντων.(συχνά οι οικονομικές μονάδες, που δραστηριοποιούνται σε ένα ολιγοπωλιακό περιβάλλον, περιορίζουν την παραγωγή τους, και έτσι αυξάνουν τη ζήτηση των προϊόντων τους με την αύξηση των τιμών τους).
- Συμφωνίες αποκλειστικότητας. Με τέτοιες συμφωνίες δεσμεύονται επιχειρήσεις ώστε να προμηθεύονται αγαθά ή προϊόντα από τον δικό μας οργανισμό.
- Αμοιβαίες διεπιχειρησιακές συμφωνίες. Σύμφωνα με αυτές, έρχονται σε αντίθεση με τις βασικές αρχές του υγιούς ανταγωνισμού καθώς η ποιότητα και η τιμή αγνοούνται, προς όφελος του συγκεκριμένου προμηθευτή.
- Συμφωνίες καθορισμού λιανικής τιμής.
- Διαχωρισμός τιμών. Σύμφωνα με αυτή την πρακτική, διαφοροποιείται η τιμολόγηση των προϊόντων και υπηρεσιών, που προσφέρει η επιχείρηση ανάλογα με τον πελάτη που συναλλάσσεται.

- Συμβάσεις με πρόσθετες παροχές, οι οποίες δεν έχουν καμία σχέση με το αντικείμενο των συμβάσεων.
- Παράνομα κίνητρα και εκπτώσεις
- Άλλη πρακτική αναφέρεται σε υπερβολικά κίνητρα που υιοθετούν κάποιες βιομηχανίες στις επιχειρήσεις του λιανικού εμπορίου, ώστε οι τελευταίοι να μην προωθούν ανταγωνιστικά προϊόντα.

Οι επιχειρηματικές πρακτικές τέτοιου είδους αποτελούν μόνο ένα κομμάτι από τη συνολική εικόνα της ηθικής διάστασης του ανταγωνισμού. Παράλληλα με αυτές όμως οι οικονομικές μονάδες καταφεύγουν και σε συμμαχίες ή άτυπες συμμαχίες προκειμένου να βελτιώσουν τα οικονομικά τους αποτελέσματα. Στα πλαίσια των συμμαχιών αυτών γίνονται και “περίεργες συγχωνεύσεις” καθώς και εκβιαστικές εξαγορές εταιρειών, οι οποίες προσβάλλουν και θίγουν την κοινωνική ιδιότητα των οργανισμών και αποτελούν εμπόδιο στην υγιή και ελεύθερη ανάπτυξη της αγοράς.

Πρέπει επίσης να τονιστεί ότι δεν υπάρχουν εξακριβωμένες μελέτες διεθνώς που να αφορούν τους παράγοντες που επιδρούν και διαμορφώνουν την ηθική των επιχειρηματικών όπως αυτή παρατηρείται στις οικονομικές τους σχέσεις (Μπήτρος, Καραγιάννης, 2008). Αυτές

που διαμορφώνονται τελικά αφορούν την επίδραση της θρησκείας στην ηθική τους (Gay, 2002, Cornwall&Naughton ,2003).

Διαπιστώνεται ότι το ζήτημα της ηθικής υπευθυνότητας των οικονομικών οργανισμών είναι ιδιαίτερα πολύπλοκο, με πλήθος απόψεων και αντιρρήσεων. Άλλοι λένε ότι οι επιχειρήσεις δεν πρέπει να δεσμεύονται από κανόνες ηθικής δεοντολογίας και άλλοι αυτοί που αντιλέγουν και θεωρούν πως οι οικονομικοί οργανισμοί ως οντότητες έχουν τις αντίστοιχες υποχρεώσεις. Ας σταθούμε στη δεύτερη αυτή άποψη καθώς η θεώρηση αυτή αποδεικνύει τη στενή σχέση των οικονομικών οργανισμών με το κοινωνικό σύνολο και αποτελεί τη βάση της κοινωνικής τους ιδιότητας. Οι επιχειρήσεις έχοντας δικαιώματα και υποχρεώσεις, δεν έχουν όμως απεριόριστο δικαίωμα για επιδίωξη καλύτερων οικονομικών ωφελειών, πράγμα που σημαίνει ότι και οι υιοθετούμενες προς αυτή την κατεύθυνση πρακτικές δεν θα πρέπει να είναι ασύδοτες και ηθικά ανεύθυνες.

Παράλληλα η δράση των επιχειρηματικών μονάδων στηρίζεται στην αρχή της “αμοιβαίας ευγνωμοσύνης” και προϋποθέτει πως οι οργανισμοί θα παρέχουν στο ευρύ κοινωνικό σύνολο τα αγαθά και τις υπηρεσίες τα οποία έχει ανάγκη και αυτό και εν συνεχεία θα αντιπαραβάλλει τους συντελεστές παραγωγής και τα μέσα που χρειάζονται οι επιχειρήσεις για την ανάπτυξη και εξέλιξή τους.

Για να ευδοκιμήσει μια τέτοια σχέση απαιτείται μια ορθολογική συμπεριφορά από πλευράς των επιχειρήσεων, καθώς η κοινωνική τους ταυτότητα θα πρέπει να είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ηθική τους υπόσταση.

ΗΘΙΚΗ-ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ

Προεκτείνοντας τον αθέμιτο ανταγωνισμό στον οποίον μπορεί να καταφεύγουν οι επιχειρήσεις και μέσω του οποίου δεν εξυπηρετείται το κοινωνικό σύνολο, η αγορά γενικότερα παρά μόνο συγκεκριμένες επιλογές, προϊόντα ή εταιρείες και συμφέροντα, μπορούμε να αντιτάξουμε τον όρο “ηθική” και ΕΚΕ.

Ας ασχοληθούμε με τον πρώτο.

Ηθική.

“Κατά το φιλοσοφικό εννοιολογικό της ορισμό ηθική είναι η μελέτη των ηθών, (αξιών, αντιλήψεων συμπεριφορών) μιας κοινωνίας και κατ’επέκταση το σύστημα των κανόνων σκέψης και συμπεριφοράς που ρυθμίζει τις πράξεις και στάσεις μιας κοινωνίας σε ορισμένο τόπο και χρόνο” (Δραπανιώτης Ι, 2013).

Η ηθική προβληματίζει την ανθρωπότητα εδώ και χιλιάδες χρόνια ενώ έχει επίπτωση στην εταιρική αντίληψη και τον τρόπο που οι επιχειρήσεις (Rawls J, 1971) αντιλαμβάνονται τον ανταγωνισμό. Ο όρος

καθιερώθηκε από τον Αριστοτέλη (Ασπρίδης ,2010) που ονόμασε κατ'αυτόν τον τρόπο τις αρετές στις οποίες βασίζονται οι πράξεις μας. Πρόκειται για έναν κώδικα συμπεριφοράς ή πεποιθήσεων, που η κοινωνία θεωρεί έγκυρο και διαμορφώνει τι είναι σωστό και τι λάθος. Επίσης, είναι και “οι κοινές αντιλήψεις-ηθικής που έχουν αλλάξει σημαντικά με την πάροδο του χρόνου” (Βασιλείου/Σταματάκης, 2000:170) και βρίσκονται σε αλληλεπίδραση με το γεωγραφικό, το τεχνολογικό και το πολιτισμικό περιβάλλον. Από κανονιστικής απόψεως τα ήθη διαμορφώνουν λοιπόν έναν κώδικα συμπεριφοράς και πεποιθήσεων (Βασιλείου/Σταματάκης, 2000:170). Σύμφωνα με τον Gillon (1986) και τους Νόμους της Ηθικής, ο άνθρωπος οφείλει να ενεργεί με γνώμονα το καλό όλων, να προστατεύει τη ζωή, να μην την καταστρέφει, να σέβεται την προσωπικότητα και την περιουσία των άλλων, να προστατεύει και να βοηθά τους αδυνάτους και τέλος να είναι χρήσιμος στις σχέσεις με τους άλλους ανθρώπους, να μην είναι εκδικητικός και να θυσιάζεται για αυτούς.

Κατά τον Rawls (2007) εμφανίζονται δεσμεύσεις και περιορισμοί στην έννοια του ορθού, από τη στιγμή που αυτοί συντρέχουν κατά την επιλογή των ηθικών αρχών. Οφείλουμε να εξετάζουμε όλα τα ηθικά διλήμματα, που προκύπτουν στο πλαίσιο της θεωρίας της μερικής συμμόρφωσης, στο πλαίσιο της ελευθερίας. Η κοινωνική δικαιοσύνη

είναι μια αξία που δεν αντιτίθεται στην ατομική ελευθερία, αλλά την προϋποθέτει και την συμπεριλαμβάνει. Για να έχουμε ένα σύνολο αρχών για την κοινωνική ευημερία, οφείλουμε να αποστασιοποιηθούμε από τα εγωιστικά μας συμφέροντα, τα οποία υπερισχύουν. Τα άτομα καλούνται να ακολουθήσουν την αρχή της μεγιστοποίησης της ευημερίας αυτών που βρίσκονται στη χειρότερη θέση και δεν θα ήταν πολύ πρόθυμοι να αποδεχθούν αλλαγές, που θα μείωναν την προσωπική ευημερία τους (Rawls 2007: 166,289, κεπ, 553 κ.έπ. Χατζής 2002). (Ασπρίδης 82-101, 2010).

Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη.

Ως ‘*Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη*’ ορίζεται κατά την Πράσινη Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ως ‘η έννοια σύμφωνα με την οποία οι εταιρείες ενσωματώνουν σε εθελοντική βάση κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες και στις επαφές τους με άλλα ενδιαφερόμενα μέρη’ (Κοντονάσιου Ελλη, 2007).

Ο ορισμός που αποδέχεται το Ελληνικό Δίκτυο για την ΕΚΕ, είναι ο εξής: ‘Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη είναι η οικειοθελής δέσμευση των επιχειρήσεων για ένταξη στις επιχειρηματικές τους πρακτικές κοινωνικών και περιβαλλοντικών δράσεων, που είναι πέρα και πάνω από όσα επιβάλλονται από την νομοθεσία και έχουν σχέση με όλους όσους

επηρεάζονται από τις δραστηριότητές τους (εργαζόμενοι, μέτοχοι, συνεργάτες, προμηθευτές, επενδυτές, καταναλωτές, κοινότητες μέσα στις οποίες είναι δραστηριοποιημένες κλπ»¹

Πώς συνδυάζεται η ηθική στα πλαίσια του επιχειρηματικού γίνεσθαι;

Για την ΕΚΕ θεωρείται ότι εισέρχεται στον χώρο του Δικαίου εφόσον χρησιμοποιείται η έννοια ‘‘Ευθύνη’’ (Δραπανιώτης, ΣΕΒ, 2013). Από την άλλη πλευρά θα μπορούσε να αντιταχθεί η έννοια της ευθύνης ως ξεχωριστή από την έννοια της κοινωνικής ευθύνης και η οποία ανάγεται στο εννοιολογικό πλαίσιο της ηθικής (morality). Η ΕΚΕ θέτει υποθετικές δεοντολογικές προτάσεις/προσταγές με την έννοια ότι προτρέπει σε συμμόρφωση σε ορισμένες διατάξεις για να επιτευχθούν ορισμένοι σκοποί χωρίς συγχρόνως να είναι δεσμευτικές... (αυτό ως έννοια θα μπορούσε να ανάγει στην κατηγορική προσταγή του Καντ ‘‘τότε πράττε έτσι, ώστε η ρυθμιστική αρχή της βούλησής σου να μπορεί συγχρόνως να καταστεί καθολικός νόμος’’) (Πελεgrίνης, 1997).

Στη Γηραιά Ήπειρο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε την Πράσινη Βίβλο για την ‘‘Προώθηση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για την ΕΚΕ’’ (2001) ώστε να αποτελέσει έναυσμα για την αρχή διαλόγου για την ΕΚΕ. Έτσι διατυπώθηκε η έννοια της ΕΚΕ ως εθελοντική συμπεριφορά των επιχειρήσεων που ξεπερνά τις απλές νομικές

---

¹ www.csrhellas.gr/CSR_gr/printpage.html, CSR Τι είναι ΕΚΕ, σελ.1 από 1, 30/4/2008

υποχρεώσεις των επιχειρήσεων, που συνδέεται στενά με την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, και του τρόπου διαχείρισης των επιχειρήσεων. Οι τομείς δράσεις της Επιτροπής αναφέρονται στο θετικό αντίκτυπο της ΕΚΕ, στην ανάπτυξη ανταλλαγής εμπειριών και καλών πρακτικών μεταξύ των επιχειρήσεων και των Κρατών, στην ανάπτυξη δεξιοτήτων διαχείρισης ΕΚΕ, στην προώθησή της στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, στην υποστήριξη διαφάνειας των πρακτικών και εργαλείων ΕΚΕ, στην ενσωμάτωσή της στις κοινοτικές πολιτικές, και στη δημιουργία ενός πολυμερούς forum που θα καταρτίσει τις κατευθυντήριες γραμμές της ΕΚΕ (Γνώμη της ΟΚΕ, 2003)

Στην Ελλάδα ο Ν.3016/2002 «Για την εταιρική διακυβέρνηση, θέματα μισθολογίου και άλλες διατάξεις» κλήθηκε να αντιμετωπίσει τα βασικά προβλήματα στις σχέσεις μεταξύ διευθυντικών στελεχών και μετόχων. Προστατεύονται έτσι τα συμφέροντα των μετόχων έναντι τυχόν αντίθετων επιδιώξεων των μελών του ΔΣ ή των CEO's. Η συμμετοχή ενός μικρού αριθμού μη εκτελεστικών μελών(ανεξάρτητα μέλη) στο ΔΣ σημαίνει ότι περιορίζεται η εκμετάλλευση των μικρομετόχων.

Με το Ν 3808/2009 «Έκτακτη οικονομική ενίσχυση κοινωνικής αλληλεγγύης, έκτακτη εισφορά κοινωνικής ευθύνης των μεγάλων επιχειρήσεων και της μεγάλης ακίνητης περιουσίας και άλλες διατάξεις», η Κυβέρνηση επιβάλλει την αρχή της φορολογικής ισότητας.

Πραγματοποιεί ειδική αναφορά στις επιχειρήσεις που δημοσιεύουν οικονομικές καταστάσεις σύμφωνα με τους κανόνες των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων και των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς.

Τις τελευταίες δεκαετίες, η κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων είναι ένα πολυσυζητημένο θέμα. Η Ελλάδα συμμετέχει σε αυτές τις συζητήσεις και μάλιστα έχει συσταθεί μια ομάδα επιχειρήσεων, υπό την ηγεσία του ΤΙΤΑΝΑ, που προωθεί τις καλές πρακτικές.

Δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι ο επιχειρηματίας είναι άνθρωπος και έτσι υπόκειται στις ίδιες ηθικές και νομικές προσταγές τιμιότητας και αλληλεγγύης, όπως και κάθε άλλος, ούτε περισσότερες αλλά ούτε και λιγότερες τόσο στις δραστηριότητές του όσο και στη διάθεση του πλούτου του. Οσον αφορά στην τιμιότητα και αλληλεγγύη, στο βαθμό που χρειάζεται για να περιμαζευτούν οι παραβάτες, οι ηθικές προσταγές επικαλύπτονται με ένα αναγκαστικό πλέγμα νόμων που ρυθμίζουν τη χρήση και διάθεση των αγαθών και επιβάλλουν φόρους και εισφορές για το κοινό καλό. Αρα η κοινωνική ευθύνη του επιχειρηματία εκτείνεται στην τήρηση των νόμων και στην ευαισθησία στις περαιτέρω ηθικές προσταγές. Γεννιέται ήδη το παράδοξο, προς τι όλος ο πρόσφατος προβληματισμός;

Πρόκειται για 2 συλλογιστικές, αντίθετες, την παλαιότερη και την κλασικότερη που περιορίζει τη δυνητική εταιρική κοινωνική ευθύνη και η άλλη, πρόσφατη, ριζοσπαστικότερη, τη διευρύνει σε βαθμό που κινδυνεύει η ίδια να υποσκάψει την έννοια της ιδιοκτησίας.

Α/ Κατά την πρώτη άποψη η ηθική της αγοράς βασίζεται στην αποτελεσματικότητα της παραγωγής και τη μεγιστοποίηση του κέρδους. Στον κόσμο της σπανιότητας, ο επιχειρηματίας που τολμά και συνδυάζει τους συντελεστές της παραγωγής σε ένα περιβάλλον ελεύθερου ανταγωνισμού και έτσι ελαχιστοποιεί το κόστος, βελτιώνει την ποιότητα, μειώνει τις τιμές και αυξάνει το κέρδος, επιτελεί κοινωνική έργο προς όφελος όλων (ας θυμηθούμε τον ωφελιμισμό που εξέφρασαν οι Bentham Mill, Πελεγγρίνης,1997). Έτσι θα μπορούσαμε να εκφράσουμε την άποψη ότι «παρέχεται μεγαλύτερη ευτυχία για μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων».

Δεν υπάρχει κάποια πρόσθετη κοινωνική ευθύνη. Μάλιστα στις μεγάλες εταιρίες με διαχωρισμό διοίκησης και ιδιοκτησίας, απαγορεύεται στη διοίκηση να επιδιώκει κοινωνικούς σκοπούς και α/διότι η εταιρική περιουσία δεν είναι δική τους και τυχόν περίσσευμα ανήκει στους μετόχους που δικαιούνται αυτοί να αποφασίζουν για τη διάθεσή του και β/ελλοχεύει ο κίνδυνος η διοίκηση είτε να επιδιώξει σκοπούς που

αρέσουν σε αυτήν μόνο, αλλά δεν είναι κοινωνικά οι σωστοτεροι (pet projects) είτε να ενεργήσει κατά τρόπο σπάταλο. Είναι πολύ δύσκολο οι μέτοχοι να ελέγξουν τις σχετικές επιλογές.

Επιπλέον μια παλαιότερη ερμηνεία των κανόνων της αγοράς συμβάδιζε με τον κανόνα του πόκερ, δηλ. ορισμένες αμφισβητήσιμες εγωιστικές πρακτικές επιτρέπονται εφόσον γνωστοποιούνται και είναι αμοιβαίες. Έτσι ο άνθρωπος επιχειρηματίας δεν υποχρεούνται να ανακοινώνει τις προθέσεις του σε αυτούς με τους οποίους συναλλάσσεται ούτε και να νοιάζεται για το συμφέρον των καταναλωτών των προϊόντων του όπου επικρατεί ο κανόνας του *caveat emptor* (Κοζύρης, 2003).

Η άλλη άποψη προτείνει το ότι τουλάχιστον οι μεγάλες εταιρείες πέρα από την τήρηση των νόμων πρέπει να ασκούν μια κοινωνικά υπεύθυνη πολιτική, να έχουν την ηθική υποχρέωση να δίνουν κάτι πίσω στην κοινωνία εκτός από τους φόρους που πληρώνουν. Η πρόταση αυτή στηρίζεται σε τρία επιχειρήματα. α/το πρώτο επικεντρώνεται στο τελικό όφελος που θα αποκομίσει η επιχείρηση από μια τέτοια συμπεριφορά. Μια επιχείρηση πχ που φροντίζει την υγεία των εργαζομένων της, θα κερδίσει περισσότερα από την συνεργασία και καλή θέληση αυτών που ωφελούνται αλλά και του κράτους από ό,τι θα της κοστίσει και έτσι τελικά θα επιτύχει τη μεγιστοποίηση του κέρδους της. Η ίδια λογική εκτείνεται και στις περιπτώσεις που η εταιρεία προσφέρει κάτι για το

γενικότερο καλό. β/ Τα δύο άλλα επιχειρήματα παρακάμπτουν την ιδέα της ιδιοκτησίας και βλέπουν την επιχείρηση ως οργανισμό που εξυπηρετεί και άλλους σκοπούς. Δηλ η επιχείρηση ανήκει στους λεγόμενους stakeholders, δηλ σε αυτούς που επηρεάζονται από τη λειτουργία της και αυτό περιλαμβάνει και τους μετόχους, και τους δανειστές και τους εργαζομένους, και τη διοίκηση και τους καταναλωτές και τους προμηθευτές κλπ. Έτσι η κοινωνική ευθύνη δεν είναι γνήσια κοινωνική αλλά και ιδιοκτησιακή . γ. Το τρίτο επιχείρημα βλέπει την επιχείρηση ως ένα δημόσιο οργανισμό που πρέπει πρωτίστως να υπολογίζει το δημόσιο συμφέρον. Έτσι η επιδίωξη κάποιου κέρδους πέφτει σε δεύτερη μοίρα, αφού το ζητούμενο είναι το κοινωνικό όφελος.

Ο αντίλογος στα δύο αυτά επιχειρήματα δεν είναι μόνο ιδεολογικός αλλά κυρίως πρακτικός: ούτε η διοίκηση έχει την ικανότητα να ισοσταθμίσει τoσα αντικρουόμενα συμφέροντα, ούτε οι ενδιαφερόμενοι δύνανται να την εμπιστευθούν. Ας μην ξεχνούμε ότι και οι καθαρά δημόσιες επιχειρήσεις ενδιαφέρονται για την κερδοφορία τους και ότι ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια χρησιμοποιούνται για να κρίνουν την αποτελεσματικότητά τους. Φαίνεται λοιπόν ότι οι αντιρρήσεις κατά αυτής της προσέγγισης είναι υπερβολικές, και στην πράξη το κατά πολύ μεγαλύτερο ποσοστό της κοινωνικής ευθύνης εμπίπτει σε αυτή την

κατηγορία και έτσι δικαιολογείται ανεξάρτητα από την τοποθέτηση του καθενός. Για αυτό το λόγο οι διαξιφισμοί είναι μόνο θεωρητικοί.

Εταιρική ηθική διακυβέρνηση.

Ας εξετάσουμε λίγο τον όρο εταιρική διακυβέρνηση: είναι ένα σύστημα ρύθμισης του συνόλου των σχέσεων μεταξύ των στελεχών, του ΔΣ των μετόχων και όλων των stakeholders της επιχείρησης, με σκοπό την αποδοτική χρησιμοποίηση των παραγωγικών πόρων προς το συμφέρον των μετόχων και των υπολοίπων stakeholders. Επίσης η εταιρική διακυβέρνηση παρέχει τη δομή μέσα από την οποία καθορίζονται οι στόχοι της επιχείρησης. Η ουσιαστική μορφή της θα πρέπει να παρέχει τα κατάλληλα κίνητρα στο ΔΣ και τη διοίκηση γενικότερα ώστε να πετύχουν τους στόχους προς όφελος της εταιρείας και των stakeholders.

Στην Ελλάδα ο νόμος 3016/02 θέτει τα πλαίσια και τις βασικές αρχές και τους κανόνες της εταιρικής διακυβέρνησης. (Ασπρίδης, 2010).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή όρισε την εταιρική διακυβέρνηση ως τη "δομή των κανόνων και διαδικασιών που επιδρούν στην άσκηση της εξουσίας, η οποία πρέπει να ασκείται ανοιχτά, με συμμετοχή, λογοδοσία, αποτελεσματικότητα και συνοχή. Οι αρχές αυτές είναι σημαντικές για την εγκαθίδρυση μιας περισσότερο δημοκρατικής διακυβέρνησης και

μπορούν να εφαρμοσθούν σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης’’ (Λευκή Βίβλος για την Περιβαλλοντική Ευθύνη, Βρυξέλλες 2000). Αυτού του είδους η διακυβέρνηση συγκροτείται από συστήματα, που το ένα επηρεάζει το άλλο ακολουθώντας παράλληλα τις αρχές της διαφάνειας, της διαβούλευσης, της αποτελεσματικότητας, της επίτευξης των στόχων, την αρχή της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας. Περιλαμβάνει διαδικασίες χωρίς τη χρησιμοποίηση βίας ή με την άσκηση της τελευταίας σε εξαιρετικές περιπτώσεις.

Κατά τον Πρόεδρο του Ελληνικού Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών (Ε.Ι.Ε.Ε.) Γ.Ζέρη, η corporate governance είναι το σύνολο των κανόνων που διέπει τις σχέσεις των συμμετεχόντων και όσων επηρεάζονται από τη λειτουργία της εταιρείας’’. Σκοπός της είναι η μεγιστοποίηση της αξίας της επιχείρησης, προς όφελος των μετόχων της, όσων συμβάλλουν στην ανάπτυξή της και της κοινωνίας γενικότερα. Στα πλαίσια αυτά μπορούμε να μιλήσουμε για εσωτερικό έλεγχο, που αποτελεί και τη βάση της. Ο εσωτερικός έλεγχος αξιολογεί και καταγράφει τις εσωτερικές διαδικασίες, επισημαίνει αδυναμίες και αποκλίσεις του συστήματος, παρέχει συμβουλές και προτείνει προσαρμογές. Συμβάλλει στην εμπέδωση της εταιρικής κουλτούρας μεταξύ των στελεχών της και στην προσαρμογή της επιχείρησης στο ισχύον θεσμικό πλαίσιο (www.thelia.org, 2009).

Η εταιρική διακυβέρνηση έχει ως στόχο της να διευκολύνει και να ενισχύει τις επιδόσεις, καθιερώνοντας ένα σύστημα κινήτρων που ενθαρρύνει τους διοικούντες να μεγιστοποιούν την επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα. Περιορίζει τις καταχρήσεις εξουσίας των διοικούντων στους πόρους της επιχείρησης, που προέρχονται από την τάση να εξυπηρετήσουν οι διοικούντες τα δικά τους συμφέροντα. Επίσης παρέχει τα μέσα επίβλεψης της συμπεριφοράς των διοικούντων, ώστε να εγγυάται την υπευθυνότητα της επιχείρησης και να προστατεύει με κάθε κόστος τα συμφέροντα των επενδυτών και της εταιρείας από τις πιθανές καταχρήσεις (Roux, 2007).

Εφόσον λοιπόν έχει αυτούς τους στόχους και εξυπηρετεί την επιχειρηματική ηθική, η εταιρική διακυβέρνηση αποτελεί παράγοντα βιώσιμης ανάπτυξης. Η σύγχρονη επιχείρηση πρέπει να έχει κοινωνικά αποδεκτές διαδικασίες διότι μόνο έτσι μπορεί να προχωρήσει βιώσιμα η ανάπτυξη του κράτους και της κοινωνίας. Οι βασικές αρχές της ηθικής διακυβέρνησης (<http://www.fgi.org.gr/what-news/wn-010724.htm>) αφορούν τη μόνιμη εξυπηρέτηση του εταιρικού κοινωνικού συμφέροντος, το οποίο είναι η συνισταμένη των συμφερόντων του νομικού προσώπου και όσων συνδέονται με την επιχείρηση και επιδιώκει την πλήρη διαφάνεια στη διαχείριση της επιχείρησης. Οι διαδικασίες που εφαρμόζουν οι επιχειρήσεις, στο πλαίσιο της εταιρικής διακυβέρνησης,

αποτελούν οικειοθελείς δεσμεύσεις της επιχείρησης στο θεσμικό πλαίσιο, οι αρχές της διαχέονται σε όλη τη δομή και τη λειτουργία της επιχείρησης και τέλος ενδιαφέρει κάθε είδους εταιρεία.Κρίνεται λοιπόν αναγκαία η ύπαρξη και ο καθορισμός ενός κοινά αποδεκτού αλλά και ιδιαίτερα ικανού πλαισίου επιχειρηματικής πρακτικής, το οποίο θα απαντά στις προκλήσεις της εποχής. Η ενίσχυση της επιχειρηματικής ηθικής έρχεται πολλές φορές να καλύψει την αδυναμία των εθνικών κυβερνήσεων να θεσπίσουν τους όρους και τους κανόνες στην πολυεθνική δραστηριότητα μιας επιχείρησης. Απαιτείται ο συνδυασμός ενός εθνικού ή υπερεθνικού νομοθετικού πλαισίου και ενός δυναμικού κώδικα δεοντολογίας και συμπεριφοράς των επιχειρήσεων.

Οι καθηγητές Paine, Deshpande, Margolis, Bettcher προτείνουν 8 αρχές ηθικής διακυβέρνησης που τις ονομάζουν “ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΚΩΔΙΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΤΥΠΩΝ (Global Business Standards Codex) (Harvard Business Review, 2005). Είναι οι εξής: α/ η αρχή της πίστης, β/της ιδιοκτησίας, γ/της αξιοπιστίας, δ/ της διαφάνειας ε/ της αξιοπρέπειας, στ/της δικαιοσύνης, ζ/της υπηκοότητας και η/της ανταπόκρισης.

Διάγραμμα: Η εταιρική διακυβέρνηση

ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

ΕΠΟΠΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ	ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
ΒΕΛΤΙΣΤΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
	ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Τα Νέα 19/12/2005

α/Ο Κώδικας Δεοντολογίας

Ο κώδικας δεοντολογίας αναφέρεται σε ένα σύνολο τυπικών κανόνων συμπεριφοράς, σηματοδοτεί την κατεύθυνση της οικονομικής δράσης και συμπεριφοράς της επιχείρησης. Αποτελεί την αρχή της επιχείρησης, την ηθική της, τους κανόνες συμπεριφοράς και τη φιλοσοφία της. Καθορίζει ένα σύνολο κοινών αξιών με σκοπό να δώσουν στην επιχείρηση ταυτότητα, επιχειρησιακή κουλτούρα, όραμα και πρότυπα συμμόρφωσης σε όλους όσους συναλλάσσονται με την επιχείρηση ή εργάζονται σε αυτήν (Singh 2002).

Οριοθετεί θέματα τριών κατηγοριών: α/ της ηθικής συμπεριφοράς μεταξύ των ανωτέρων στελεχών και το χειρισμό των εσωτερικών συγκρούσεων τόσο σε προσωπικό όσο σε επαγγελματικό επίπεδο β/ στις υποχρεώσεις των ανωτέρων οικονομικών στελεχών για τη σύνταξη και

παρουσίαση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων γ/ στην εφαρμογή και συμμόρφωση με τους κανόνες και τους περιορισμούς που θεσπίζουν οι εποπτικές αρχές.

Συμπερασματικά, η ηθική διακυβέρνηση μπορεί να θεωρηθεί ως μια “εξελικτική καθολικότητα” κατά τον T.Parsons, διότι έχει την απαιτούμενη εξελικτική δυναμική.

Η ηθική οφείλει να προσαρμόζεται στα δεδομένα της κάθε επιχείρησης, της οποίας ο ηθικός κώδικας αναγνωρίζεται δημοσίως, εμφανίζεται και διαφοροποιείται μετά από ένα στάδιο κοινωνικής αλλαγής.

β/ Το θεσμικό πλαίσιο

Το Οικουμενικό Σύμφωνο του ΟΗΕ για την ΕΚΕ (Roux, 2007) αφορά 10 παγκόσμια αποδεκτές αρχές τις οποίες δεσμεύονται να τηρήσουν οι επιχειρήσεις. Σύμφωνα με τον Kofi Annan, “δεν ζητάμε από τις επιχειρήσεις να κάνουν κάτι διαφορετικό. Τους ζητάμε να προβούν στις συνήθεις δραστηριότητές τους με διαφορετικό τρόπο...”

Πίνακας 1

Είναι	Δεν είναι
Εθελοντική πρωτοβουλία για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης και της εταιρικής υπευθυνότητας	Νομικά δεσμευτικό κείμενο
Σύνολο αξιών που βασίζονται σε παγκόσμια αποδεκτές αξίες	Μέσο για τον έλεγχο της συμπεριφοράς της επιχείρησης και την επιβολή προτύπων συμμόρφωσης
Δίκτυο εταιρειών και ενδιαφερομένων μερών	Πρότυπο ή κώδικας συμπεριφοράς
Ένα forum για μάθηση και ανταλλαγή εμπειριών	Εργαλείο για δημόσιες σχέσεις

Πηγή: προσωπική επεξεργασία δεδομένων Ασπρίδης 2010

Συμπεράσματα

Σύμφωνα με μελέτες μεταβλητών επιχειρηματικής ηθικής, μεταβλητών γενικευμένης ηθικής, επιπέδου εκπαίδευσης και περιβάλλοντος κλπ διαπιστώθηκε ότι οι κύριοι παράγοντες που προσδιορίζουν την επιχειρηματική ηθική είναι οι αναμενόμενοι. Δηλαδή, όλα τα ανωτέρω επηρεάζουν σημαντικότερα την ηθική συμπεριφορά των επιχειρηματιών. Από την εκτίμηση της επιχειρηματικής ηθικής συμπεραίνουμε ότι η πιθανότητα ένας επιχειρηματίας να χαρακτηρίζεται από ηθική υψηλότερη του μέσου είναι μάλλον πολύ περιορισμένη. Πέραν αυτού οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι οι μεταβολές στην κοινωνική ηθική επηρεάζουν ασύμμετρα την επιχειρηματική ηθική, γιατί όταν η τελευταία βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα η πιθανότητα να βελτιωθεί με την άνοδο της κοινωνικής ηθικής μειώνεται, ίσως γιατί οι επιχειρηματίες εκλαμβάνουν τη μεταβολή ως ευκαιρία για εκμετάλλευση, ενώ όταν η επιχειρηματική ηθική βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα η πιθανότητα να βελτιωθεί με τη βελτίωση της γενικευμένης ηθικής αυξάνεται. Τίθεται το δίλημμα πώς μια κοινωνία λοιπόν μπορεί να μεταβεί από χαμηλά ποσοστά επιχειρηματικής ηθικής σε υψηλά, αφού από μόνη της η βελτίωση της γενικευμένης ηθικής δεν είναι επαρκής.

Ένα άλλο πρόβλημα που τίθεται είναι ότι σε μικρές χώρες όπως η Ελλάδα οι οικονομίες κυριαρχούνται από μικρές επιχειρήσεις στις οποίες

η ιδιοκτησία και ο έλεγχος ασκούνται από το ίδιο άτομο, τον επιχειρηματία. Σε αυτές η επιχειρηματική ηθική είναι άμεσα συνυφασμένη με το χαρακτήρα και τη συμπεριφορά των επιχειρηματιών. Δυστυχώς σε τέτοιες περιπτώσεις η βιβλιογραφία που υπάρχει είναι ιδιαίτερα φτωχή.

Καταλήγουμε και πάλι στο συμπέρασμα λοιπόν, ότι αν η διοίκηση είτε μονοπρόσωπη είτε πολυπρόσωπη εάν δεν είναι ταυτόχρονα ειλικρινής και ουσιαστική όσον αφορά την αυτοδέσμευσή της, στην εφαρμογή κανόνων επιχειρηματικής ηθικής και δεοντολογίας, τα αποτελέσματα δεν θα είναι τα αναμενόμενα, πολύ περισσότερο δε θα είναι αρνητικά. (Δραπανιώτης, 2004).

Η ηθική είναι απαραίτητη στις επιχειρήσεις, αλλά όχι με την έννοια που οι περισσότεροι αντιλαμβάνονται. Είναι γεγονός πως μια επιχείρηση χρησιμοποιώντας αθέμιτες και ανήθικες πρακτικές, θα επιτύχει είτε έτσι είτε αλλιώς τους σκοπούς και τους στόχους στους οποίους αποβλέπει. Είναι σχεδόν βέβαιο, πως θα κατορθώσει να παγιωθεί στην αγορά και ταυτόχρονα να μας πείσει πως τα προϊόντα της αλλά και οι παρεχόμενες υπηρεσίες της είναι αξιόλογα και ικανοποιούν τις ανάγκες μας, αλλά σίγουρα δεν θα μπορέσει να παγιωθεί στη συνείδησή μας.

Μπορεί λοιπόν να επιλέγουμε τα προϊόντα της, μπορεί να χρησιμοποιούμε τις υπηρεσίες αλλά στην περίπτωση που θα έχουμε τη δυνατότητα να επιλέξουμε, τότε με βεβαιότητα και σιγουριά, θα έρθει τελευταία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1.Κοντονάσιου Ελλη, “Αργή αλλά σταθερή η ευαισθητοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων σε ζητήματα κοινωνικής ευθύνης”, σελ.2/3, 11/10/2007

2.www.csrhellas.gr/CSR_gr/printpage.html, CSR Τι είναι ΕΚΕ, σελ.1 από 1, 30/4/2008

3. Νικολαΐδη Άννα, “ Το ηθικό υπόβαθρο της ΕΚΕ στις ΜΚΟ και τα γραφεία της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα”, εκδόσεις Λιβάνη, 2011.

4. Ασπρίδης Γεώργιος, “Η συμβολή της ΕΚΕ στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού των ελληνικών επιχειρήσεων” στο συλλογικό τόμο των πρακτικών του 3^{ου} συνεδρίου Διοικητικών Επιστημόνων Ρέθυμνο 8-10/10/2009 Σακκουλας Αθήνα-Θεσ/νίκη, υπό δημοσίευση 2010.

5.Κοζύρης Φαίδων, “Σχέδιο για παρουσίαση Η κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων”-8.12.2003

9.Μπήτρος Γ.Κ και Καραγιάννης Α.Δ., ‘‘Προσδιοριστικοί παράγοντες της επιχειρηματικής ηθικής: μερικές ενδείξεις από την Ελλάδα’’,
Επιστήμη και Κοινωνία, τεύχος 19/2008

10.Πελεργίνης Θ, ‘‘Ηθική Φιλοσοφία’’ Εκδ.Ελληνικά Γράμματα 1997

11. Δραπανιώτης Ι, ‘‘Επιχειρηματική ηθική και εσωτερικός έλεγχος’’
Ομιλία, στην ημερίδα του Ελληνικού Ινστιτούτου Εσωτερικών
Ελεγκτών, 19.10.2004

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

13.Gillon R (1986), ‘‘Philosophical medical ethics’’ 2nd ed,
J.Wiley&Sons. Chichester.

14.Singh K.P. (2002), ‘‘Infrastructure in India’’, Excel Books, India.

ΘΕΣΜΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1.Οικουμενικό Σύμφωνο ΟΗΕ-Κώδικας συμπεριφοράς για μεγάλες
εταιρείες Ν.Υ.2000

2.Commission of the European Communities, Brussels, 18.7.2001, COM
(2001), 366 Final ,Green Paper, Promoting a European Framework for
CSR (presented by the Commission).

3.Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την ανακοίνωση της Επιτροπής της ΕΚΕ: συνεισφορά των επιχειρήσεων στη βιώσιμη ανάπτυξη (COM 2002)

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- www.csrhellas.gr/CSR_gr/printpage.html, CSR Τι είναι ΕΚΕ, σελ.1 από 1, 30/4/2008
- www.eurocharity.eu/files/eben_success_story.pdf
- www2.media.uoa.gr/sds./issues/19_issue_GM_AK.pdf
- <http://www.mediamax.gr/articles/inDetail.cfm?EntryID=28>
- www.csrhellas.gr/CSR_gr/printpage.html, CSR Τι είναι ΕΚΕ, σελ.1 από 1, 30/4/2008